

הבכי בווסרמיל

אמיר בן פורת

תקציר

מאמר זה עוסק בבכי המתרחש במשחק הכדורגל כאשר חל אירוע קיצוני ומרגש מסוים, למשל, זכייה באלופות הליגה או ירידה לליגה הנמוכה. במשך שנים רבות לא היה נהוג בעולם הכדורגל להביע רגשות בדמעות, לא על ידי שחקנים ולא על ידי קהל האוהדים. כדורגל נחשב ל"משחק של גברים", וגברים - אינם בוכים. בהצלחה או בכישלון, גברים מתאפקים. בעשורים האחרונים משתנים פני הדברים: כאשר מתרחש על כר הדשא אירוע קיצוני, שחקנים בוכים וגם אוהדים בוכים, בפרהסייה, כפי הנראה, השינוי בהתנהגות זו במשחק הכדורגל נובע (כצפוי) ממה שמתרחש בסביבתו: קרום המאצ'ו הגברי הולך והופך דק יותר ויותר. הגבר ה"חדש" דוחק את ה"ישן": במגרשי הכדורגל מותר לבכות. אירוע הבכי המסוים הנידון במאמר זה הוא חקר מקרה: משחק של הפועל באר שבע שתוצאתו הייתה יכולה להיות רק אחת משתיים - הישרדות בליגה או גלישה לליגה הנמוכה. לשחקנים ולאוהדים הייתה תקווה מעטה, ותוצאות המשחק מחקו גם אותה בדקה ה-90: באר שבע ירדה לליגה הנמוכה. האוהדים נאלמו דום, דממה השתררה ביציעים. השחקנים השתרעו על הדשא וידיהם מכסות על פניהם. אצל רבים מן האוהדים זלגו הדמעות על הלחיים. לפתע נשמע קול בכי, ילד צעיר ישב וידיו על ראשו. הוא מירר בבכי. הוא בכה בשביל כולם.

מילות מפתח: **כדורגל, אוהדים, רגשות, גבריות-חדשה, בכי**

"עוד הכל יסתים בְּכִי טוֹב/עוד הכל יסתים בְּכִי טוֹב/עוד הכל יסתים/בְּכִי טוֹב/בְּכִי/בְּכִי/בְּכִי/בְּכִי/רע".¹

מבוא

הקלישאה הבאה מלווה את הכדורגל זה זמן רב, על כל המשתמע משיוכו המגדרי: "כדורגל הוא משחק של גברים" (Messner, 2002; Goldblatt, 2014; Elias and Dunning, 1986). המסקנה המתבקשת מזה היא כי "גברים אינם בוכים", והנגזרת הספציפית - שחקנים אינם בוכים וגם אוהדי כדורגל אינם בוכים. היה והם בוכים, מייד מבטלים אותם כ"נקבות", ומוסיפים להם כינויים מן הגורן ומן היקב (הנפוץ שבהם: "הומו") כדי להשפילם, כדי שיחזרו בתשובה - אל "הגבריות". וכל זה מדוע? כי "כדורגל הוא משחק של גברים" ובכי מחבל בדימוי הנוקב של המשחק הזה.²

כדורגל הוא משחק אגרסיבי, כך מטבעם של דברים. זו "אגרסיביות חיובית", המקנה למשחק הזה את הארומה הגברית שלו ואת הדרמה המתרחשת בו. גוף מתחכך בגוף, רגליים משתרגות

1 דוד אבידן, "סוף דבר", מתוך: סיכום ביניים, 1960, עמ' 33.

2 מאמר זה כתוב בלשון זכר. אומנם נכון לעכשיו נשים כבר ביטלו את המונופול של הגברים על כר הדשא וביציעים, אך עדיין גברים מהווים כ-80% מכלל הצופים בכדורגל (ישנם מקומות, כמו בספרד, שבהם נשים מהוות כשליש ויותר מן הצופים). גברים עדיין מנהלים את מועדוני הכדורגל ואת מוסדותיו הארציים והבינלאומיים. זה כבר אינו "המשחק של הגברים", אך הם עדיין דומיננטיים בו. תיאור המצב של שחקני הכדורגל לאחר משחק מתבסס על צפייה של המחבר בחדרי ההלבשה בכמה אצטדיונים.

ברגליים אחרות, ראשים מתנגשים, שחקנים נופלים וקמים, כואבים ומחלימים תוך כדי המשחק. כדורים ניתזים אל הראש, אל המפשעה, כפות רגליים נמעכות, גופים "עפים" באוויר ומוטחים לדשא, גידים נשברים, שרירי ירך נקרעים, עפעף העין מדמם, כתף יוצאת ממקומה. הם נאנקים מכאב, מאותתים לחובש, נגררים בצליעה אל מחוץ לקווים ושבים חזרה לטריטוריית המשחק. כשמסתיים המשחק, אפשר לצפות בשחקנים גונחים בחדר ההלבשה כששקית קרח צמודה לאחד מגפיהם. בדרך כלל, הגוף יחלים עד האימון הקרוב. אבל שחקני כדורגל אינם בוכים, ממש לא. כי שחקני כדורגל הם גברים, ואוי למי שיבכה - אוי לגבריותו.

כדורגל הוא משחק של רגשות. עובדת היותו משחק תחרותי ועובדת היותו משחק שיש לו משמעויות חוץ־משחקיות, למשל פוליטיות, מעצימות את הסנטימנטים המיוחסים לו ואת אלה המיובאים אליו (Duke and Crolley, 1996). לניצחון או לכישלון במשחק המסוים נלווים רגשות מצטברים המתפרצים לעיתים במלל ובמחוות תוקפניות, ולעיתים גם בהתלהמות פיזית כלפי היריב, כלפי צוות השיפוט או כלפי מישהו אחר (למשל, השלטון) שאינו נוכח במשחק. ב"תחום ההרשאה" (בן פורת, 2007) של האצטדיון הותרו דרכי ביטוי של רגשות שאינם מקובלים מחוצה לו: לצעוק, לגדף, לבזות, אך לא לבכות. כי גברים אינם בוכים.

כבר אין איסור על בכי. בתקופה האחרונה השתנה נוף המשחק: שחקני כדורגל בוכים קבל עם ועדה. אין בידינו נתון מכריע באשר לרגע המסוים או לאירוע המסוים שבו בכיו של שחקן התקבל בהסכמה על ידי האוהדים, אולם כפי הנראה התופעה הזו - של שחקנים הבוכים בפומבי ונמחל להם - החלה בשנות ה־80 של המאה הקודמת, אולי אף מוקדם יותר. אפס, כאשר היא נתפסה בעין המצלמה של הטלוויזיה, היא הייתה עדות לשינוי שחל בטקסט של המשחק הזה, בעיקר בתגובת האוהדים. הללו מקבלים זאת לא אחת בהערכה, וגם הם כבר אינם מסתירים דמעות: ברגעים קריטיים של המשחק הזה הם מתייפחים - בזכות הניצחון המסוים, בגלל הכישלון המסוים. גם לגברים אוהדי כדורגל כבר מותר לבכות.

יש בכי ויש בכי. עדיין - אולי כדי לשמר את הדימוי הגברי - שחקני כדורגל אינם בוכים כאשר הם נפגעים פיזית. כאמור למעלה, הם מכילים את הכאב ושבים לשחק. לא הכאב הפיזי גורם להם לבכות, אלא הכאב הנפשי. הם בוכים כאשר קבוצתם נכשלה בגמר הגביע, הם בוכים כאשר קבוצתם הידרדרה לליגה הנמוכה, והם בוכים גם מאושר כאשר מועדונם זוכה בגביע, שורד בליגה ועוד. בכי מופגן, בפומבי.

וגם אוהדים בוכים. על התסכול, על הכאב ועל האבל שבכישלון. על האושר המציף של ההצלחה שקשה להכילו במילים. אפשר לבכות, מותר לבכות, זה כבר אינו ממעיט מן הגבריות. מצלמת הטלוויזיה הרעבה מתמקדת בשחקנים בוכים, במאמנים בוכים, בבעלי קבוצות בוכים, באוהדים בוכים. זה בכי טוב, זה בכי קטרטי, זה בכי פונקציונלי.

ועוד יש להוסיף לצורך העניין: כדורגל הוא משחק תלוי תרבות. למעט כללי המשחק - הנקבעים על ידי ההתאחדות הבינלאומית לכדורגל (פי"א), המקפידה על קלה כבחמורה - ההתנהגות המתרחשת על כר הדשא וביציעים מושפעת (ולפעמים נקבעת) מהסביבה התרבותית (וגם הפוליטית והכלכלית), שבה עוגן המשחק הזה. הגדרת המושג והפרקטיקה "גבריות" נקבעת בערכאה של התרבות המסוימת. ככל הנראה, תופעת הבכי שנגלית במגרשים מיובאת אליהם מבחוץ. כלומר, היא כפופה לשינויים שחלים בזמן הזה בהתנהגות של גבריות - גם ה"גבר"

(המטרוסקסואל) אינו בוש לדרור לרגשותיו בדמעות. מאמר זה עוסק בבכי בכדורגל. ראשיתו בסקירה קצרה של הספרות העוסקת ב"גבריות" ובמה שקורה לה בזמן הזה, בבכי בכלל ובבכי באצטדיון הכדורגל, של שחקנים ושל קהל. לא הרבה נכתב על כדורגל בספרות המחקר.³ מי שעסקו בו יותר מכול הם אמצעי התקשורת השונים, מהם אפשר להסיק כי כפי הנראה, בזמן הזה "מותר לבכות". אחריתו של המאמר מספרת על מקרה של בכי שהתרחש במשחקה של הפועל באר שבע, שבסופו ירדה הקבוצה לליגה השנייה. עם סיומו של המשחק נשמע קולו של ילד צעיר הממרר בבכי, וכמו בסיפור "החליל" של י"ל פרץ, בכי זה שימש מעין "בעל תפילה" עבור קהל האוהדים כולו.⁴

גבר גבר

גבריות (masculinity), מתוארת בספרות הנוגעת לעניין כהתנהגות נורמטיבית (נלמדת) של גברים, נערים וילדים, שקודם כול נבדלת מהתנהגות נורמטיבית של נשים. לגבי הראשונים, מדובר במלל מסוים, בשימוש בכוח גופני, בהערכת עצמם ובהערכה מופחתת של "המגדר השני", זאת בעוד "לעצמם" מיוחסות תכונות עדיפות. אלה, בין השאר, מזכות אותם בדומיננטיות בחברה המסוימת המעניקה לגיטימציה לפטריארכיה, היינו, לשליטה של גברים ולכפיפות של נשים מאז ומעולם (Broad and Kaufman, 1994, Horrocks, 1994, Bourdieu, 2002, , Connell, 1987, 1995, Gilmore, 1990).

הגבריות והנגזרת שלה, טיפוס הגבר המצ'ואיסטי "האידיאלי", מסומנת בספרות על ידי תכונות נראות מסוימות. חלקן מיוחסות לטבע (גנטיקה), חלקן מיוחסות לרכישה - להבניה תרבותית. הספרות הרלוונטית מונה את התכונות הבאות של דמות ה"גבר גבר": פיזיות, תפקודיות, מיניות, איפוק, אינטלקט, דומיננטיות, שאפתנות-תחרותיות ומנהיגות. דויד וברנון (David & Branon, 1976) מסמנים בהדגש את תפקודי המגדר שעל גבר למלא כדי לזכות בתואר "גבריות": אנטי-נשיות, מפרנס, קשוח, נוטל סיכונים.

בעצם, סימני הגבריות הם תלויי מגדר. כלומר, הם אינם עומדים בפני עצמם (סו'ג'נריס), אלא בניגוד או ביחס הפוך למגדר השני - נשים. בעצם, למה שאין להן. ככל הנראה, זהות גברית נוצרת (נלמדת) ומתגבשת אל מול - כנגד - זהות נשית. לשון אחר, גבר-גבר אינו נושא תכונות נשיות. אומנם התכונות המסוימות ועוצמתן הן תלויות תרבות וזמן (Connell, 2005), אבל למעט חברות מסוימות,⁵ הן מדלגות על מצב מעמדי, על מצב אתני ועל מצב דתי. במשך שנים רבות ההפרדה בין מגדרים, שאפיינה חברות היסטוריות, הייתה מכוונת לטובת המגדר הגברי. המפתח של גבריות נמצא בהתנהגות פשוטה יחסית - הימנעות מהתנהגות שאפשר לפרש אותה כנשית (Thompson and Pleck, 1970; Connell, 1995). לכן, כפי שעוד ידובר בהמשך, "גברים אינם בוכים". נקודת המוצא של מאמר זה היא שגבריות היא יכול של הבניה חברתית, אבל היות שמדובר

3 מדובר בכדורגל המודרני, שהולדתו באנגליה במחצית השנייה של המאה ה-19, להבדיל מהפוטבול האמריקני. גם באחרון ובמשחקי כדור אחרים מתרחשות סצנות של בכי.

4 לסיפור הזה יש גרסאות שונות, כמו למשל, של שלום אש ושל עגנון.

5 מדובר בחברות מטריארכליות, כלל ועיקר, חברות קטנות באפריקה, אסיה, דרום אמריקה, ראו רשימה ב: Wikipedia.org/wiki/list_of_matrilocal_Societies

בספורט - בעצם, בכדורגל, שנחשב למשחק גברי שההשתתפות בו תלויה ביכולות פיזיות מסוימות - לגברים יש יתרון על פני הנשים.⁶ לכמה היבטים ביולוגיים יש השפעה רבה שמקנה לגברים את היתרון הנ"ל: בדרך כלל הם חזקים יותר, הם מהירים יותר, הם בועטים ונוגחים חזק יותר, הם מזנקים גבוה יותר. לכן בספורט התחרותי יש להם יתרון נצפה על פני הנשים. אבל, הייחוסים, הסטריאוטיפים וההתנהגות הגברית הם פועל יוצא - לעיתים מוחלט - של ההבניה החברתית. רוצה לומר, של ערכאת התרבות הנוהגת בחברה מסוימת (Todd, 2010; Messner, 1992; Connell, 2005). הסטריאוטיפ, הנורמה, והביצוע המעידים (נדרשים) על "גבריות", נגזרים מן התרבות המסוימת. לפיכך אפשר למצוא שונות בין תרבותית ביחס לגבריות, אלא שככל הנראה בכולן יש מכנה משותף אחד - הנגדה ל"נשיות".

לפני כמה עשרות שנים חלה התרחשות תרבותית, ככל הנראה בחברות המכוננות "מודרניות" דרך שגרה, שכרסמה בסטריאוטיפ המסורתי של גבריות (למשל, Silverman, 1992; Butler, 1990). יש מי שמכנים תופעה זו "משבר הגבריות" (Masculinity in Crisis). חוקרים העוסקים בנושא טוענים כי כתוצאה משינויים מבניים שעברו-עוברים על החברה המודרנית - למשל, בשוק העבודה, בחלוקת העבודה במשפחה (נשים עובדות), וכן כתוצאה מהמאבק הפמיניסטי - חל שינוי במודעות ובפרקטיקה של הגברים.

כך, הגבריות המאצ'ואיסטית אינה נעלמת לחלוטין, אך חלים בה שינויים התנהגותיים המקרבים בין המגדרים. מודל "הגבר החדש", שראשיתו במעמד הבינוני והוא עדיין הולך ומתעצב, מתחרה בחריצות במודל הישן (Silverman, 1992; Franklin, 1987; Segal, 1990; Gilmore, 1990). הפער בין המגדרים לא נמחק, אבל עקרון השוויון בין המינים היה לפרקטיקה (Robinson, 2002; Horrocks, 1994; Beynon, 2000), שהגיעה גם למגרשי הכדורגל.

עם הקמת ליגות נשים לצד ליגות הגברים ועם התגברות הנוכחות באצטדיונים וההתעניינות הגוברת של נשים במשחק הזה, אפשר לקבוע כי כדורגל כבר אינו טריטוריה של גברים בלבד (בן פורת, 2015). כאמור, כמעט החל מיום היוולדו כמשחק מודרני היה הכדורגל תלוי בסביבה שבה הוא עגן. כאשר חלו בה שינויים מסוימים, אלה הגיעו לאצטדיון. דמות הגבר ה"מטרוסקסואל" התלבשה על שחקן הכדורגל וגם על הצופה ביציע.

ובאשר לחברה הישראלית, "משבר הגבריות", כפי שנוהגת לכנותו הספרות הנוגעת לעניין, כפי הנראה לא פסח עליה.⁷ מודל "הגבר החדש" מבלבל ומאיים על הישן (ורדי וורדי, 1992; בוקובה, 2017; שמיר, 2013; גרטש, 2004; כ"ץ, 2009).⁸ ובהקשר זה, גם בישראל לא עמד המאצ'ואיזם

6 מסיבות אלו, בין השאר, תחרויות הספורט בענפים השונים מתקיימות בנפרד: גברים לחוד ונשים לחוד. ככל שגוברת ההתמסחרות של ענפי הספורט השונים, הניצחון הולך ונעשה לחזות הכול של התחרות. בזמן הזה נשים משחקות כדורגל בעשרות מדינות במסגרות של ליגות מקומיות ושל תחרויות בינלאומיות בחסות פי"א, בנפרד מגברים (בן פורת, 2015).

7 כפי הנראה, "המשבר" הזה אינו חוצה קטגוריות חברתיות בישראל. מן הסתם הוא אינו רלוונטי לקטגוריה החרדית ולחלקים נכבדים בקהילה הערבית. בעצם, הפנייה לחברה הישראלית כאל שלם, מוטעית. נכון יותר להניח קיומם של "שבטים" שונים, שאינם מדברים "שפה אחת".

8 פרט לספרות המחקרית-אקדמית, נכתבת בנושא זה גם ספרות יפה. בעיתונות היומית והתקופתית היוצאת לאור אפשר למצוא מאמרים רבים העוסקים ב"משבר הגבריות" ובמודל הגבר ה"מטרוסקסואל". יש לשער כי התופעה הזו נפוצה יותר במעמדות הביניים, אבל היא מגיעה גם אל המעמדות הנמוכים במקומות שונים בעולם: גברים מכל המעמדות בוכים בפרהסיה.

הבולט - שאפיין את המשחק הזה במשך דורות - בפני לחצי הסביבה. ההתנהגות של שחקני כדורגל ושל קהל האוהדים לא נשארה אדישה למשבר הגבריות. יש לכך ביטוי (להלן) בהתנהגות על כר הדשא וביציעים, ועדות מרחיבה בספרות היפה העוסקת במשחק הזה (בן פורת, 2018). ככל שנפתח הכדורגל הישראלי על אוהדיו למה שמתרחש בכדורגל העולמי על אוהדיו (בזכות שידורי הטלוויזיה) קיבלו השינויים בהתנהגות - קרי, הכרסום בדמותו-התנהגותו של "הגבר הישן" - תמיכה נורמטיבית על כר הדשא וביציעים.

גבר אינו הולך לאיבוד

אם אכן "תמונה אחת שווה אלף מלים", הרי מה שמתרחש על כר הדשא כאשר מובקע שער, או כאשר המועדון זוכה באליפות, או כאשר הוא ניצל מירידה, הוא תמונת עדות לשינוי בהתנהגות שחל בקרב השחקנים וקהל האוהדים: שחקנים מתחבקים, מתלטפים ומתנשקים (בלחיים). אוהדים מתחבקים ומצ'פחים זה את זה. להבדיל: קל וחומר כאשר הקבוצה יורדת לליגה הנמוכה. דרור ניתן לרגשות - דמעות מציפות את העיניים: מותר לבכות. גם לגברים, גם באחד ממשחקי הספורט התחרותיים הכי מאצ'ואיסטיים. בעבר זה לא היה כך (Winner, 2013). כאשר נולד משחק הכדורגל המודרני בחצרות בתי הספר הציבוריים באנגליה, היה זה משחק אגרסיבי עד מאוד: גם שוק רגלו של היריב ספגה חבטות. שחקנים נדחפו, הופלו, נפגעו וקמו לקול צהלתם של הצופים. משחק הכדורגל היה לפרק חשוב במהלך הכשרתם של ילדי המעמדות הגבוהים להיות למשרתי האימפריה הבריטית שהשמש אינה שוקעת בה לעולם. פרט לשעת השכמה מוקדמת, למקלחות קרות, לטרטורים של התלמידים הצעירים על ידי הבוגרים, היה גם הכדורגל לחלק בלתי נפרד של תהליך הסוציאליזציה בבתי הספר הללו (Mangan, 1987; Winner, 2013). כדורגל וגבריות התחברו זה לזה כשהראשון עודנו באיבו, והזיקה ביניהם הלכה והתעצמה במשך השנים (Dunning, 2001; Hughson, 2000; winner, 2013). למעשה, ספורט (בכלל) וגבריות נוטים מאוד להתמוג. מיכאל מסנר מספק מבט על הנטייה הזו ועל המשמעויות הלא מתוכננות הנובעות ממנה: "באמצעות השוואה של חיי אתלטים לבנים, שחורים וצ'יקנו (Chicano) בארצות הברית, אני טוען שכאשר נתונים הציוויים הפסיכולוגיים של התפתחות תחושת הזהות הגברית בקונטקסט הסוציאקונומי, את הבחירה יש לבקש בבנייה העצמית של זהות גברית ציבורית. הספורט המאורגן הוא מוסד שמאפשר הבנייה של מגדר, מעמד ואי שוויון גזעי" (Messner, 1989, p.71, ראו גם Messner, 1997). ככל הנראה, גבריות, על מה שמשתמע ממנה בחייו של הפרט הגברי המסוים, מתעצמת ומתלבה במגרשי הספורט, מנהלת דיאלוג עם הסביבה, מגביה גבולות בין קטגוריות חברתיות שונות, אך יכולה גם להנמיכם: "באופן כללי, ניתן להבחין כי תרבויות כדורגל אפשרו תמיד את הביטוי ואת ההוקרה של צורות שונות של גבריות" (Giulianotti, 1999, p. 156). גיליונוטי מרמז על שינויים שחלו בזהות הגברית לנוכח שינויים המתרחשים סביבה ומשפיעים על אופני גילוייה ברבים, לעיתים משנים ומעדינים אותם.

מלכתחילה, כל העדויות נוטות למסקנה ש"ההגמוניה הגברית" של הכדורגל היא חד־משמעית אגרסיבית שוביניסטית וחסרת הומור [...] הגברים בבתי הספר הציבוריים סידרו את חוקי המשחק בשעה שהארגון ההיררכי של המשחק המשיך להוות מבצרו של הכוח הגברי [...]

הכדורגל סייע לשחזור של חלוקת העבודה המגדרית ושל הפנאי. הגברים היו דומיננטיים במקומות העבודה ובמרחב הציבורי (כמו מגרש הכדורגל). האסתטיקה של משחק הכדורגל הטיפה לגבריות מסורתית; 'ככלות הכל זה משחק של גברים' (Giulianotti, 1999 p, 155). שחקנים או קהל אוהדים שנתפסו כלא גבריים, כונו בלעג "נקבות", "הומואים", "חלשלושים", "בכיינים" ועוד מיני כינויים שנועדו לבזותם ולהוציאם מקטגוריית ה"גברים" (Giulianotti, 1988; Guttman, 1996; Dunning, Murphy and Williams, 1999). המאמץ לשמור על הגבריות מסיבות של שיוך לקבוצה מסוימת, מכתוב את ראיית העולם של המשתתפים: מיזוגיניות והומופוביה הן עמדות מפתח המסמנות את ה"אנחנו" מול ה"הם" (Segal, 1990). כאשר היה הכדורגל "המשחק" של המעמדות הנמוכים, בעיקר של מעמד העובדים, יציעי האצטדיון היו ל"אבן השתייה" של צעירים. שם נרכשו נורמות של גבריות - קשיחות, תחרותיות, חרדת נשיות (femophobia), מיזוגיניה, הדרה של להטב"ים. בשורה התחתונה, ההגמוניה הגברית נלמדת ומוחזקת כמורשת היסטורית (McKay, 1997) וכהיפר-קונפורמיות ביחס לנורמות של גבריות (Kliein, 1993).

"אבן השתייה" הזו הכשירה את ילדי מעמד העובדים להיות לגברים השייכים למעמד העובדים. את הנורמות הללו הם שמרו בקפדנות באצטדיון, ויצאו ממנו מלווים עימן אל מחוצה לו, כאשר הם באים ביחסי גומלין עם הסביבה, מפרשים ומגיבים בהתאם (Gilmore, 1990; King, 1997; Hughson, 2002). גבריות הפכה לסימן היכר של תרבות יציעי הכדורגל:

בערך מאז שנות השישים, תרבות אוהדי הכדורגל באירופה נשלטת על ידי קבוצות של אוהדים "גבריים" שכבשו את הקצוות (ends) או הפינות של היציעים. באנגליה. הקבוצות הללו קיבלו צורה מובחנת [...] הפרקטיקה של האוהדים הגבריים האנגלים הועתקה על ידי קבוצות אירופיות אחרות, ואלה מפגינים את גאוותם הגברית (או את הסטטוס) באמצעות שירה ביציעים ומאבק פיזי כדי להגן על כבודם (King, 2003, p. 200).

עד לא מזמן נכחו ונשמרו ביציעי הכדורגל שני האלמנטים המאפיינים של גבריות: שימוש בכוח מילולי או פיזי כדי לפתור בעיות (Clarke, 1987; Dunning, 1990) ואיפוק רגשי - שחקנים ואוהדי כדורגל אינם בוכים בשום מצב.

"הגבריות רכשה לה - משום מה - משמעות ספציפית יותר, מופשטת פחות מהנשיות. הרבה אנשים מתייחסים לנשיות כאל איכות, אבל לדעת מספר רב של נשים וגברים כאחד, הגבריות היא מערכת של הנחות וערכים שגברים יכולים לקבל או לדחות, אתה אוהב כדורגל? אז אתה אוהב גם מוסיקת נשמה, בירה, לחבוט באנשים, למשש שדי נשים וכסף" (הורנבי, 1992, עמ' 84).

אך זה כבר לא בדיוק כך. גברים בוכים ביציעים. שחקנים בוכים על כר הדשא. הם דומעים בכישלון והם דומעים בניצחון. תמונותיהם מופיעות על מסכי הטלוויזיה: תמונות גדולות ממדים ממלאות את המסך או חלק נכבד של העמוד הראשון בעיתון היומי. המלודרמה במונדיאל 2014 שנערך בברזיל - תמונת אוהדים של נבחרת ברזיל בוכים בדמעות שליש לאחר שנבחרתם הוכתה שבע לעומת אחד על ידי זו של גרמניה, הייתה לאייקון. פניהם הדומעות של שחקני הנבחרת הברזילאית המושפלת מעידות על מה שקרה לכדורגל הגברי: מותר לבכות, זה ממש לגיטימי.

את ההסבר למה שקורה בכדורגל באשר לחשיפת הרגשות של המשתתפים, אפשר לחפש במה שהתרחש מתרחש באטמוספירה הסובבת אותו: כאמור למעלה, מה שקורה ביציעי האצטדיון

ועל כר הדשא - למעט כללי פי"א - נגזר במידה רבה (לעיתים מוחלטת) מאותה אטמוספירה. המעברים באשר לדמותו של גבר בכיוון של הגבריות החדשה הגיעו גם לכדורגל שעבר-עובר בר־זמן תמורה מבנית עמוקה - פסגתו, קרי, הליגות העליונות, מתמסחרת. עדיין קשה לקבוע עד כמה דווקא התמורה הזו משפיעה על הגבריות של המשתתפים, אבל אפשר לשער כי התפרצות הרגשות מיטיבה עם הכדורגל המסחרי המבקש לרכוש לו אוהדים (לקוחות) ככל האפשר. בכך הוא מגביר את הביקוש, למשל, של נשים. ייתכן כי ה"דירקטורים החדשים", קרי, בעלי ההון שרכשו מועדוני כדורגל, מנהלים מעין "כלכלת רגשות", ובכך מאקלמים את המשחק הזה בסביבה המשתנה (Pixley, McCarthy and Wilson, 2014). מבחינת השחקנים והאוהדים, התופעה של בכי בכדורגל נובעת ממה שקורה להם ב"חיים האזרחיים", אלה שמחוץ לכדורגל. הם נוכחים בתמורה המתחוללת באשר למושג ולפרקטיקה של גבריות, וככל הנראה הם נוטלים בזה חלק, למשל בשכול ובמצבי לחץ מסוימים. ובהפוך מאלה, במצבי התעלות נפשית מסוימים. לגברים מותר להביע רגשות, מותר לבכות.⁹

על הרגש, על הכאב, על האובדן של אוהד כדורגל

על פי הסופר אדוארדו גאליאנו, האוהד העגום ינהג כך: "כשמסתיים המשחק, האוהד שלא נטש את היציע חוגג את ניצחונו: 'איזה גול הבקענו', 'איך חבטנו בהם'. או הוא בוכה על הפסדו: 'שוב פעם הם רימו אותנו', 'השופט גנב'. ואז שוקעת השמש ועמה שוקע האוהד. צללים מכסים את האצטדיון הריק. [...] האצטדיון נותר לבדו והאוהד שב לבדידותו, לאני שהיה לאנחנו. [...] הקהל מתפזר ונעלם. השבת נעטפת במלנכוליות" (Galeano, 1997, p. 6). כי הכדורגל הוא אירוע מיוחד בתרבות ימינו, לאו דווקא רק ביחס לאוהדים שלו. החוקר האנגלי דוד גולדבלאט כותב:

כדורגל הוא תופעה מורכבת, המזכירה תופעות משפחתיות רבות אחרות אבל אינה זהה לאף אחת מהן. ביכולתו לכנס מספר רב של אנשים לסדר יום קבוע, באופן מאוד טקסי, וליצר לפרקים מומנטים של קהילה ושל קולקטיב נלהב. יש בזה משהו מן הכנסייה. למעט הממד הדתי, הוא קרוב לתיאטרון [...] המתחרה הקרוב יותר שלו היא אופרת הסבון (Goldblatt, 2014, p. xvii).

וכיום, בעולם הזה, הנוסף גבריות, דווקא בעולם הזה שבו חלים שינויים משמעותיים במודל הגבריות, מה שבדרך כלל צפוי מטבעם של דברים במשך הקרנתו של פרק מאופרת סבון, צפוי גם כאשר מתרחש משחק כדורגל: דמעות.

כדורגל הוא משחק של רגשות - אהדה, שמחה, כעס, יגון, חרדה, דכדוך, נקמה, ייאוש, ותקומה. אוהדים מתנסים וצוברים אותם במשך השנים, החל מהיום שבו התחברו למועדון מסוים, עונה אחר עונה, אחר עונה. זו בעצם מהות האהדה של משחק הכדורגל: רגשות צפים ורגשות טובעים וחוזר חלילה (Sirc, 2008). האמרה השחוקה שאהדת כדורגל נמשכת "מן העריסה ועד לקבר"

9 על השינויים בדמות הגברית בהווה אפשר ללמוד מסדרת האופנה של גברים, הנוטה להתרחק מן המאצ'ו המסורתי לעבר הגבר המועדון יחסית (אלמוג, 2004; וימן, 2000; Segal, 1990; Gilmore, 1990). ובאשר לכדורגל, שחקני כדורגל מפורסמים, כמו דייוויד בקהם, רונאלדו, הנרי, מדגמנים את הגבר המטרוסקסואל. תמונה דומה עולה מהכדורגל הישראלי, שגם בו שחקנים ידועים הם מודלים של "הגבר החדש", בעיקר באמצעות פרסומת של אמצעי טיפוח ושל לבוש.

אינה חלולה. אוהד כדורגל שומר אמונים למועדון "שלו" - הוא מאמין, ובעיקר חש, שזה אכן כך. הוא פוקד את המועדון באדיקות כמעט בכל שבת שנייה במשך עונת הכדורגל, כל צעידה ל"משחק בית" היא מעין עלייה לרגל.

והיה ומסיבות מסוימות נמנע ממנו לעלות לרגל והוא נאלץ להתנתק (שהייה ארוכה בחו"ל, קריירה גזלנית וכיוצא באלה), אפשר להניח כי יום אחד הוא ישוב, "יחזור בתשובה", לבדו או עם בנו/בתו, ויתיישב ביצע מוצף בנוסטלגיה, בבחינת "שבתי הביתה" (Giulianotti, 1999; בן פורת, 2007). ויש לכך עדויות רבות. חיים ברעם, עיתונאי ואוהד כדורגל ותיק ומסור כותב כי "גם היום, אחרי אלפי משחקי כדורגל בארץ ובעולם, אני מתקשה להתמודד עם הדיכאון הכבד שנופל עלי אחרי שריקת הסיום, בעיקר בשבת. ניצחון, תיקו או הפסד, העצבות המשתקת וסממנים כמעט פתולוגיים של חרדה מחלחים לכל פנה בגופי" (ברעם, 2004, עמ' 79).

כדורגל הוא משחק ה"מכשף" את אוהדיו (Doon, 2018). כדורגל הוא משחק שבו ניתן דרור לרגשות גם אם דרך הבעתם אינה מקובלת מחוץ לאצטדיון. אצטדיון הכדורגל הוא תחום הרשאה: מה שאסור - מה שאינו נורמטיבי מחוצה לאצטדיון - מותר בין חומותיו. משחק הכדורגל הוא המקום שבו אנשים צוחקים, מריעים, מגדפים, משתמשים במחוות גופניות גסות כדי להביע אהדה או בזו. בימינו הפך משחק הכדורגל גם למקום שבו גברים בוכים בקול. על אוהדי כדורגל אנגלים נאמר כי הם מתקשים מאוד לציץ לנשותיהם שלוש מילים - "אני אוהב אותך" - בעוד שאין להם כל קושי לומר זאת למועדונם בפרהסיה, במילים ובזמר מדי שבוע בשבוע. הם מתאפקים, אינם בוכים בפומבי כאשר מישו קרוב להם נפטר, אבל הם בוכים בריש גלי כאשר מועדונם נכשל בגמר הגביע. על האובדן הזה הם מתייפחים ללא מעצורים.¹⁰

פעם נוספת, כדורגל הוא משחק של רגשות. המומנט המרכזי בספרות היפה המחזרת אחריו הוא הנוסטלגיה (בן פורת, 2018). מחברים גברים אינם חוששים להביע את רגשותיהם עד לקצה ממש. כך למשל, הסופר איל מגד, הצופה מקרוב (נוכח בגופו) במשחק גמר גביע בין מנצ'סטר יונייטד - "קבוצתו" - לבין ארסנל הלונדונית בחודש מאי 1979, באצטדיון וומבלי אשר בלונדון. על הרגע המטלטל שבו ארסנל מבקיעה את שער הניצחון, הוא כותב:

הדם אזל ממני לחלוטין. עמדתי ונשענתי חלוש על העמוד, והנפילה הזו לבירא עמיקתא שחררה החוצה את עקבות גודש השמחה וההתרגשות שמילאו דקה קודם לכן את ליבי על גדותי - עד שנדמה היה לי שהוא חושב עתה להתפוצץ, הולם, מכה, לוחץ ונוקב באמצע חזי. נשמתי עמוק בידעי שאני על סף התקף לב [...] שאלתי את נפשי לצאת בשלום מכאן וכפרה הגביע (מגד, 1988, עמ' 56).

אוהדים רבים מאוד, דורות, כמעט בכל מקום בעולם, התנסו בחוויה רגשית מטלטלת של רגעים מעין אלה - עולמם חשך. אבל, ככל הנראה, "תקופת עיבוד האבל" קצרה - בסוף השבוע שלאחר מכן יש משחק חדש, ותקווה חדשה, וחזור חלילה (Guilianotti, 1999; Mason, 1995). מטבע הדברים נוצר יחס מיוחד, אינטימי, בין המשחק הזה לבין קהלו. כדורגל הוא משחק אגרסיבי, לאו דווקא "פרוע", אלא אגרסיבי במובן "הנכון" של המילה ושל ההתנהגות. זה

10 מחקר שבחן התנהגות אוהדי כדורגל ב־18 מדינות באירופה מסכם: "שני שלישים מאוהדי הכדורגל בוכים בזמן משחק - בעיקר בגלל שמחה, ולעיתים בגלל ייאוש. הכדורגל מספק לאוהדים רבים הזדמנות לפריקה אמוציונלית - לשחרר את התסכולים של חיי היום יום" (Sirc, 2008, p.4).

משחק של מגע גופני בלתי נמנע, הדומה לעיתים לזירת התגוששות מבדרת של מכוניות קרטינג. בגלל זה, ומסיבות נוספות שלא ניתן כאן להרחיב בהן, היה הכדורגל למשחק של העם - ליתר דיוק, למשחק של המעמדות הנמוכים שאימצו אותו לליבם. ולמעמדות האלה, כך נאמר בכמה מחקרים, יש נטייה "לפתור" בעיות באמצעות ידיים ומלל תוקפני (Messner, 2002; Elias and Dunning, 1986).

אבל במגרש הכדורגל גם הם נכנעים לרגש המציף אותם, ובוכים. גם כיום, כאשר קהל האוהדים התגונן ונוספו לו רבים מבני המעמד הבינוני (בן פורת, 2007). גם כיום, כאשר יותר ויותר נשים נמנות עם צופי ואוהדי המשחק הזה, וגם כאשר בכל העולם מתרבות ליגות הנשים בכדורגל, עדיין מרבית קהלו עשויה מגברים, הם אלה שנותנים את הטון ביציעים. כאמור, בשונה מן העבר, קהל האוהדים הגברי הזה כבר אינו מתאפק או מסיט את תסכולו-כאבו לאלומות מילולית ופיזית, אלא הוא גם בוכה ומטהר (Sirc, 2008).

כדורגל הוא משחק של כל בעלי העניין, כלומר, לא רק של מי שעולים על כר הדשא, אלא גם של מי שצופה בו, של מי שאוהד את המועדון, של מי שחש שהמועדון שלו, שזהותו כרוכה בו - מי שחש כי זה האלטר־אגו שלו, שאורח חייו נקשר בו: מה שקורה למועדון, קורה גם לו. אוהדי כדורגל אינם חוששים להביע את רגשותיהם כשלעיתים אין עליהם שליטה: "אבא רועד על ההגה בדרך הביתה, משחזר בדממה את ההחמצה הגדולה" (פז, 2009, עמ' 115).

כל אוהד נלהב של משחק הכדורגל יאמר לך שמטרת נוכחותו במשחק אינה רק כדי לצפות - אלא כדי לסייע לקבוצה לנצח. אוהד אמיתי אינו סתם צופה - הוא או היא השחקן השניים־עשר על הדשא [...] אוהדים רואים עצמם כמי שיוצרים אווירה חיובית שבה מתרחשים המשחקים, ונוכחותם ופעילותם החיוביות משפיעות על המורל ועל המוטיבציה של השחקנים בשדה המגרש, ומזה, על התוצאה (Sirc, 2008, p. 20).

יש מי שטוען כי הדבר שהמשחק הזה קרוב אליו ביותר, הוא הדת (צימרמן, 2017; Novak, 1978; Guttman, 1988). המאמינים בני דתות שונות פורקים את רגשותיהם (מעין קתרזיס) בזמן הטקס הדתי. כפי הנראה, גם המקום שבו מתכנסים כדי לקיים טקסי תפילה הוא בחזקת תחום הרשאה: המאמינים מזמרים בהתלהבות, מניעים את גופם אנה ואנה, טופחים על מצחם, מבקשים סיוע משמיא, מתוודים, בוכים וחולקים דמעות.

ואחרים טוענים אחרת. הכדורגל בן ימינו הוא בעצם "קורפורציה עסקית" (בן פורת, 2013), וכל מי שנוטל בו חלק הוא בעצם סחורה בת החלפה בשוק. ברם, גם לאחר שהכדורגל התמסחר, כמה מנורמות ההתמסחרות לא קנו בו שבת: היחס של האוהדים למועדון נשאר כמו זה שהיה בעבר. הוא, המועדון, "שלנו". מומנט הרגש - שייכות - המהווה את חוט השדרה של האהדה, לא נותק. הוא אפילו התעצם. כאילו מדובר בהתרסה: בעלים בא ובעלים הולך, שחקנים מחליפים מועדון בתוך שבוע, מאמן בא ומאמן הולך - אבל האוהדים, הם נשארים. הם שותפים נאמנים ללא תג בר תוקף. רגשותיהם ביחס למועדון שלהם מתגברים ודועכים חליפות, אבל אינם מתאדים. וכשהסתיים המשחק, והם שבים הביתה ונשאלים איך היה, הם משיבים בגוף ראשון רבים: "ניצחנו".

מתיאור יחסיו המיוחדים של אוהד הכדורגל למשחק ובעצם למועדון "שלו", אפשר לגזור את התנהגותו בזמן ניצחון או בזמן כישלון. לאוהד אין ברירה, הוא לוקח ללב את תוצאת המשחק.

עם המעמסה הזאת הוא הולך הביתה. את זה הוא מעכל עד למשחק הבא. כאמור, בעבר נסללו אופני התגובה שלו בהתאם לנורמות המקובלות מחוץ לאצטדיון, שקיבלו פירוש מקומי: אושר או כעס ותסכול, שתורגמו בזמן אמת למלל מסוים או אף למחוות פיזיות. בכי לא נמנה עימן אז. עתה הוא ישנו, והוא לגיטימי: מותר לגבר לבכות בכל מצב.

דמעות מרוות את הדשא הירוק

משהו על בכי. המחקר העוסק בבכי מניח כי לתופעה הפיזיולוגית השכיחה הזו ישנן (גם) פונקציות אישיותיות וחברתיות. זליגת דמעות עשויה להתרחש כתגובה למצב רגשי. אחת מההנחות המופיעות בספרות היא שבכי הוא תוצאה של התפרצות תחושתית רגשית, כגון כאב, ייסורים, הפתעה, שמחה ואושר (Lutz, 2001; Walter, 2006). התיאוריה העוסקת בשאלת מקורו ומשמעותו של הבכי, נעה על רצף אופקי: תחילתו בהנחה כי מדובר בתגובה אישית לכאב; המשכו ב"סימון לאחרים שהיחיד זקוק לתמיכה וסעד, ובכך לשנות את התנהגותם בכיוון של מתן תשומת לב" (Vingerhoets, Niels, and Velden, 2006, p.455); וסיומו בהגדרה כי זה הוא מצב של קומוניקציה לא מילולית בכוונה לחלץ התנהגות אלטרואיסטית מאנשים אחרים. בכי נועד גם כדי להתחבר לאחרים, לומר להם "אני משלכם" (Kay, 2005).

לפיכך, בכי הוא "אירוע" חברתי. אנשים הבוכים בשעת יגון, למשל, בשל אובדן של יקרים, מביעים בכך בין השאר את הזדהותם-חיבורם עם אחרים כמותם. להבדיל, בכי, תרבות ופוליטיקה מתערבבים בכוונת מכוון: מיליוני צפון קוריאנים המוקרנים על מסך הטלוויזיה ממררים בבכי על מות מנהיגם, מייצגים אקט של נאמנות (וכניעה) למנהיג הבא בתור.¹¹ בהקשר דומה אך בסיטואציה שונה מאוד, אנשים הדומעים בזמן השמעת ההמנון הלאומי מבצעים "אקט חברתי", בודעין או שלא בודעין. מצלמת הטלוויזיה מתפתה לכיוונם, ולא בכדי. לדמעות יש, אם כן, ערך שימוש חברתי (Carmichael, 1991).

הפונקציות של הבכי נעות ביחס למצב האישי; עכשיו (לאחר הפורקן) אני חש טוב יותר, מאוזן יותר (הומיאוסטאזיס). מצד אחד יש בבכי איתות המבקש נחמה, מהצד האחר - קריאה להישען על האחר, תחליף לחיבוק חברתי. ואף למעלה מזה, ברמת הלאום, הבכי מביע זהות ונאמנות. אנשים בוכים על הדברים החשובים להם, והחשובים לכלל החברה שבה הם עוברים. אנשים בוכים קבל עם ועדה, ובכך בין השאר הם מעידים על שייכותם, על נאמנותם לקבוצת ההתייחסות המסוימת. על זה (שגם) אכפת להם מאוד (Fox, 2004).

"אמא אמרה לי: דני! /ילדי הוא גיבור ונבון/ילדי לא יבכה אף פעם/ כפתי קטון/אינני בוכה אף פעם, אינני תינוק בכיין/ זה רק הדמעות, הדמעות/הן בוכות בזכות עצמן".¹²

כאמור למעלה, כעת אנחנו בזמן אחר. גם אוהדי כדורגל בוכים בפרהסיה. עיניהם של אוהדי כדורגל נמלאו דמעות שקטות כבר לפני זמן רב, בימים שהכדורגל האנגלי כבר התמסד, אך היה

11 יש מקום להניח כי הבכי נובע ממצוקה אמיתית של אובדן. אורחים רבים מאוד בברית המועצות בכו כאשר שמעו על מותו של הרודן סטלין. ייתכן מאוד שמאות האלפים שבאו לעבור על פני ארונו, עשו זאת מתוך עצב אמיתי. אפשר לטעון גם כי אחרים בכו דווקא מאושר כששמעו שהרודן סיים את חייו. בכל אופן, מדובר בבכי כפעולה תרבותית-חברתית.

12 שטקליס, 1975.

עדיין בחזקת נער מתבגר. במשך הזמן אוהדים התרגלו לדמוע כאשר מועדונם נכשל או כאשר התרחש אסון ספורטיבי, למשל כהתרסקות המטוס שהוביל את שחקניה של מנצ'סטר יונייטד בשנת 1958 (Ward and Williams, 2009). אוהדי כדורגל אנגלים מוחים דמעה ביום הזיכרון לאסון שהתרחש בהילסבורו 1989 - במשחק חצי גמר הגביע האנגלי, בין מועדון הכדורגל של ליברפול לבין מועדון הכדורגל נוטינגהם פורסט, שבו נספו 94 אנשים ונפצעו 766. בעצם, ספורט, אוהדים ובכי היו לתופעה מוכרת לגיטימית במגרשי הכדורגל בעולם. כאשר היריב הורס את חלומותיך, בזמן שירת ההמנון, כאשר המועדון נכשל בהשגת תואר האליפות וגם כאשר המועדון זוכה בתואר האליפות.¹³ זאת היות שלכדורגל תפקיד בעל משמעות רבה, לעיתים רבה מאוד, בחייו של האוהד (Stone, 2007). וכאמור, הכדורגל הוא משחק של רגשות, והבכי שבא לעיתים בעקבותיהם, הוא פועל יוצא שלהם. דמעות שקטות חבויות של זמן העבר, היו לבכי בקול, לבכי של "אנחנו".

שנים רבות נהוג היה לומר בבטחה כי שחקני כדורגל גברים אינם בוכים, כי מי שבוכה נחשב ל"סיסי" ואפילו ל"הומו". הקהל ימרר את חייו. ממה שנאמר להם על ידי המאמן בחדר הלבשה הם מבינים כי אין מקום לבכי על הדשא הירוק. "תהיו גברים" הוא דיבר של הכדורגל, הוא צו שיש ולהעמיק ולהשריש בדי-אן-איי של השחקן. גברים אינם בוכים, קרי, שחקני כדורגל שאינם בוכים, הם גברים. רק כך אפשר לנצח, או לפחות לתת פייט, "לצאת גברים" בכל מצב. ובכל זאת, בזמן האחרון בעקבות מה שהתרחש בסביבת המשחק, משתנה ההגדרה המייחסת טיפוס גבריות מסוים לכדורגל: מן הסתם זה טוב לעסקים - קהל הצופים והצופות, גדל.

במשך שנים רבות לא בכו בפרהסיה במגרשי הכדורגל. ואז בא פול גאסקוין, המכונה "גאזה", שחקנה של נבחרת אנגליה. במשחק חצי גמר המונדיאל שנערך באיטליה בחודשים יוני-יולי 1990, כאשר הנבחרת האנגלית הודחה בפנדלים על ידי נבחרתה של גרמניה, פרץ גאזה (שצבר כבר שני כרטיסים צהובים, מה שממילא מנע ממנו לשחק במשחק הבא) בבכי תמרורים, קבל עם ועדה. שש שנים מאוחר יותר, גם כן במשחק בין שתי הנבחרות הללו, שלף השופט כרטיס אדום לגאזה, וזה פרץ שוב בבכי מרורים לעיני עשרות מצלמות הטלוויזיה שנכחו במגרש.

הקהל האנגלי אהב את זה. "גאזהמאניה" היה למושג נרדף ל"אכפתיות ברמה לאומית". הביי-ביי הכתיר אותו בתואר "איש השנה בספורט". גאזה, יש לציין, נחשב לשחקן כדורגל משובח, אבל מסיבות אישיות סבל מאי יציבות נפשית. "לבי צנח ברגע שבו הניף השופט כרטיס צהוב", אמר רובי רובסון (מאמן הנבחרת האנגלית), "הבנתי מייד כי מדובר בסיום עבור פול גאסקוין, וכי זו טרגדיה עבורו, עבורי, עבור הקבוצה, המדינה וכל הכדורגל. כיוון שהוא היה טוב, היה מעולה במיוחד במשחק הזה. ככל שהמשחק גדול יותר, הוא נעשה למשובח יותר".¹⁴

מאז השתנה משהו בכדורגל האנגלי, ולמעשה, בכדורגל העולמי: לשחקנים מותר לבכות. אולי גם רצוי. זה אינו מפחית מגבריותם, אלא מעיד על מסירותם הבלתי תלויה בדבר למועדון או לנבחרת הלאומית, כלומר, "לעם העומד מאחוריה", כדברי אריק הובסבאום (הובסבאום, 1990). זה כבר אינו סתם בכי נעלב, מתחנן, אגואיסטי, אלא - זו הצהרת נאמנות.

<https://bleacherreport.com/articles/2270498-15-instances-when-its-actually-ok-to-cry-in-sports> 13
Simon Burton, The Guardian, 22.05.201 14

עכשיו שחקנים בוכים קבל עם ועדה, ועימם "העם".¹⁵ זה היה כבר כמעט לפריט חובה בטקס הסיום של משחק הכדורגל שמשמעותו לחיות או לחדול. ג'אנלואיג'י בופון, שוערה האגדי של נבחרת איטליה, בכה לאחר שנבחרתו לא הצליחה לגבור על נבחרתה של שוודיה, ובכך נמנע ממנה להשתתף במונדיאל שנערך ברוסיה, ביוני 2018. פניו של בופון הממורר בבכי נמרחו על מסך הטלוויזיה. אפשר לשער שעיימו בכו בדמעות שקטות או בקול רם רבים מאוהדיה של הנבחרת הלאומית. מבחינת הנבחרת ומבחינת איטליה מדובר היה באירוע אסוני ממש. איטליה השתתפה כמעט בכל המונדיאלים וזכתה ארבע פעמים בגביע: בשנים 1934, 1938, 1982, 2006. במקרה הזה הבכי היה פורקן של תסכול ושל כאב לאומי - כל איטליה בכתה.

ארבע עשרות שנים קודם לזה, בשנת 1950, בגמר המונדיאל שנערך בין נבחרתה הלאומית של ברזיל וזו של אורוגוואי, נטו בבטחה כל הפרמטרים המנבאים לכיוונה של ברזיל. הבמות לחגיגת הניצחון הוכנו מבעוד יום, אבל בשמיים סברו אחרת - אורוגוואי ניצחה. אבל כבד נפל על האומה הברזילאית: הדמעות הרבות העלו את מפלס האמזונס.

עבור הברזילאים ההיסטוריה חזרה לסורה. 54 שנים מאוחר יותר, במונדיאל שנערך בברזיל בשנת 2014, הובסה נבחרתה של ברזיל 7:1 על ידי נבחרתה של גרמניה. שחקני ברזיל, כולל המאמן, פרצו בבכי מר. מן הסתם (גם) משום שהביזיון הזה התרחש בבית, הייתה בבכי הזה "בקשת סליחה" וחנינה מאוהדיה של הנבחרת הלאומית. בניגוד לכישלון עצמו, הבכי התקבל בטבעיות בקרב אוהדי הכדורגל. למעשה, כיוון שברזיל ידועה כארץ שבה משחק הכדורגל נמצא בביתו של כל אזרח, עיניהם של ברזילאים רבים מאוד לא נשארו יבשות.

גברים לא בוכים. זה משהו שקשור לאגו ולכבוד הגברי. לא מכבודנו לאבד שליטה על הרגשות ולתת לדמעות לפרוץ. זה נחשב להתנהגות נשית אופיינית, שמשדרת חולשה והיסטוריה. גבר חייב להישאר חזק ולשמור על פנים קפואות, זהו האתוס הזכרי. עכשיו תשכחו מכל מה שידעתם על המאצ'ו הלטיני, נסו לחשוב בניגוד לכל היגיון, ותיזכרו ביום ראשון האחרון, במשחק הירידה של ריבר מול בלגראנו. מעולם לא ראיתי כל כך הרבה גברים בוכים. כל אותם ערסים לטיניים, כל אותם גברים קשוחים וגאוותנים, ברגע אחד איבדו את הפאסון [...] לא דמעה קטנה וחבויה, אלא בכי מתפרץ. פניהם התכווצו והתעוותו, בלי ניסיון להדחיק או לעצור את הרגשות, בלי יכולת להשתלט על האמוציות. משם המצלמה עברה ליציע של אוהדי בלגראנו, וגם שם - כולם בוכים! קבוצה אחת יורדת ליגה, השנייה עולה ליגה, והתגובות זהות.¹⁶

גברים המשחקים כדורגל בליגות הבכירות ביותר בעולם, במשחק הפופולרי המאצ'ו ביותר בעולם. שחקנים הנהנים מתגמולים כספיים מרקיעי שחקים, מאהדה של מיליוני גברים ונשים, המעריצים אותם, ממש "עובדים אותם", אינם מתאפקים, אלא פורצים בבכי על דוכן המנצחים או על "הגיליוטינה" - בדרך למטה, לליגה הנמוכה. אפשר ומותר. ב-16 ביולי 2020, כאשר ריאל מדריד - הקבוצה המעוטרת ביותר בספרד - זכתה באליפות הליגה, מאמנה, זינאדין זידאן, שכבר חווה ככדורגלן ניצחונות וכישלונות רבים, פרץ בבכי. הקהל והתקשורת קיבלו זאת בתשואות.

15 רשימה חלקית של "בוכים" בפרהסיה: בופון, פלה, גאסקוין, זימן, טרי, באלוטילי, ניימאר, רונאלדו, בקהם, סווארז, צ'אבי, מסי, ג'ררד. ולאחרונה, שוב ניימאר, לאחר שקבוצתו, פריז סן ז'רמן, הפסידה לבאיירן מינכן בגמר ליגת האלופות 2020.

16 פז חסדאי, גברים לא בוכים, וואלה, 01.07.2011.

הנה עוד כמה מן הבכיות המפורסמות ביותר בכדורגל העולמי: כריסטיאנו רונאלדו עולה לפודיום בטקס כדור הזהב ודמעות זולגות מעיניו; תמונתו של מראדונה בוכה בדמעות שליש נמרחת על העמוד הראשון של העיתון; המאמן המיוחד, ז'וזה מוריניו, בוכה על כתפו של מרקו מטרצ'י לאחר הזכייה בגמר הצ'מפיונס ליג; גבריאל בטיסטוטה ממועדון הכדורגל רומא, בכה; בגמר מונדיאל 1982, מרקו טארדלי מנבחרת איטליה, בכה; דויד בקהם, המודל הגברי של הכדורגל, בכה כמה פעמים קבל עם ועדה (Cashmore, 2002). בכדורגל העולמי הממוסחר לעילא, מותר כבר להביע רגשות "נשיים", להחצין אותם. זה נראה אנושי יותר (זה לא בגלל הכסף, אלא בגלל "הנשמה היתרה"). ואולי, בנסיבות של התרבות בת זמננו, הבכי מוסיף עוד טבעת זוהרת להילה של הכוכבים על הדשא הירוק.

וגם אצלנו השתנה טיפוס הגבריות. גם לצנחנים מותר לבכות.¹⁷ "והדמעות יורדות והם מביטים זה בזה נבוכים/איך זה קורה, איך זה קורה שצנחנים בוכים". חיילים קרביים מזילים דמעה על קבר חברם. התגובה הצבאית והציבורית מעורבת: הקצונה בצה"ל כבר אינה תמימת דעים, הציבור נוטה לקבל זאת בהבנה. הגבריות החדשה אינה ממוסגרת בחברה האזרחית בלבד. וכצפוי, גם לא בכדורגל הישראלי.

במחזור סיום עונת 1999/2000, שעמד לקבוע את גורלו של המועדון להישרד או לרדת, כבש חזי שירזי - שחקן מועדון בני יהודה - צמד (שהשאיר את המועדון בליגה) ופרץ בבכי כשפניו כלפי השמיים. חזי אינו חריג. שחקנים ישראלים בוכים, למשל, כשנגזר עליהם לרדת מהדשא בגלל פציעה. פניו של גילי ורמוט מתעוותים לבכי כאשר הפועל חיפה זוכה בגביע המדינה במאי 2018. שחקני כדורגל מתייפחים עם השריקה המסיימת, המבשרת להם כי מועדונם ירד ליגה, ועימו יורד קהל האוהדים. ואם לצנחנים מותר לבכות, קל וחומר שגם לשחקני כדורגל מותר.

וגם לקהל האוהדים מותר. אפילו רצוי מאוד, באושר או ביגון. זה בכי של יחיד במשמעות של רבים - מאחד בין ששים או בין אבלים ובו-בזמן מספק תחושת "אנחנו" - אני לא לבד. לאוהדים מותר לבכות, אבל הבכי שלהם אינו בכי רגיל, הוא עדות לנאמנותם ולזהותם. לחיים רטובות של אוהדי כדורגל אינן מקרה נדיר במגרשי הכדורגל בישראל. זה לא גורם להם להיות "פחות גברים" בעיני הסביבה, כי הם אינם בוכים סתם, על משהו טריוויאלי - הם דומעים על משהו חשוב מאוד, קריטי מאוד, מדי פעם טרגי מאוד. ומה טרגי יותר מהפסד בגמר הגביע? במשחק המכריע על האליפות, והטרגי ביותר, הפסד המוביל לירידה לליגה נמוכה?

הבכי הפך לפונקציונלי במגרש הכדורגל. שחקנים בוכים אוגרים נקודות זכות המעידות על נאמנותם למועדון, לפחות ברגע הזה. יכול להיות שזה נרשם גם בקורות החיים שלהם - ומי שירצה לרכוש אותם, ימצא שנאמנות למועדון היא פריט הטמון באופיים. הבכי פונקציונלי גם ביחס לאוהדים, הוא מאשר את טענתם כי המועדון "שייך" להם, וכי להם הכי קוואב. מכל שאר בעלי העניין, הם שתמיד יישארו עימו, כי הם האכפתיים ביותר, כי הם הנושאים האמיתיים של הששון ושל האבל - כאן, עכשיו ובעתיד.

17 חיים חפר, "הצנחנים בוכים".

שעת נעילה

כמעט כל אוהד כדורגל מכיר בגופו את "הזמן הנורא", הזמן שבטרם משחק גורלי - הישרדות או ירידה. ביום שבת הקרוב עומד להיות מוכרע גורלו של המועדון "שלנו", המועדון שרובץ כבר משך זמן מכאיב מתחת ל"קו האדום" - המקום שממנו יורדים בסוף העונה לליגה הנמוכה. וכל שבוע שעובר, מעמיק את המשבר. עתה הגיע הרגע הקריטי שאין ממנו חזרה: חייבים לנצח את המשחק האחרון בעונה. חייבים. הלילה שבין יום שישי לשבת קטוע, עמוס בחלום בהלות. בשבת בבוקר רק כוס קפה. הראש סתום. בבטן נפער בור ענקי, הידיים מחפשות מקום מנוחה. כל הטקסים להסרת ה"מנחוס" מולאו בקפידה אחד לאחד. עד עתה זה לא עזר, אבל הפעם זה משהו אחר. מן השמיים כיוונו אותנו ליום הזה, שבו תהיה התגלות.

גם מי שאינו נמנה עם המאמינים בקיומו של אל בעל זקן ארוך החבוי אי שם למעלה, ממלמל כמה מילות תפילה, אולי הפעם זה יועיל. כל האבירים נושאי המזל עוברים מסדר אחרון: הבגד הנכון, הנעליים (קודם נעל שמאל ורק אחר כך ימין); צרור המפתחות שנושא גם את סמל המועדון, בכיס הימני; המהדרין כורכים על צווארם את הצעיף של המועדון. את הדרך למגרש עושה האוהד החרד בדיבור פנימי. יחד עם האוהדים הקבועים הוא מתיישב במקום "שלו" - יש דברים שלא משנים אף פעם, אף על פי שבשבועות האחרונים ישב באותו מקום, והקבוצה דגה בקושי נקודה אחת, עדיין למקום יש מעמד קוסמי שאסור לשנותו (כמו מי שמחזיק שנים כרטיס פיס שלא הביא לו את הפרס הגדול, וחושש שאם יבטל את המינוי, דווקא אז הכרטיס יעלה בגורל).

המתח מטריף. יושבים, עומדים, ושוב יושבים ועומדים. סיגריה מציתה סיגריה. הגוף נעלם. הידיים חובטות בצדי הראש פעם ועוד פעם. בגרון תחושה של נייר זכוכית מספר 4. רעש עצום, אחריו שקט ושוב רעש. צריך לפחות שער אחד להישרדות, הדקה ה-85 כבר פה, ועדיין אפס שערים. עוד מעט השופט שורק לסיום. עוד מעט ותרד החשכה.¹⁸

נותרו חמש דקות לסיום ועוד הזמן שיוסיף השופט. זמן שאין לו שיעור. כל דקה נצח, ממש. היריב על המגרש אינו מוותר, אף שלתוצאת המשחק אין משמעות עבורו - לפתע הוא מגלה דבקות ללא פשרות לכללי "המשחק ההוגן", כמו באנגליה. אבל בחייאת ראבאק, "פה זה לא אנגליה". השחקנים שלנו מודעים למעמד הנורא, מתאמצים בכל כוחם, ומרוב שכך בועטים ללא מטרה, בקושי מגיעים לשער של היריב. עוד דקה, עוד דקה. "זמן פציעות". השופט מסיים את המשחק.

פתאום שקט, דממה. "דממה וקול אשמע".¹⁹ אפשר לשמוע את תנועתם של צירי כדור הארץ. הכול עומדים על רגליהם. לאן הולכים עכשיו? מותר לבכות?

18 התאור הזה מבוסס על מחקר שנערך במשך שנים - כולל שהייה באצטדיונים וצפייה בהתנהגות אוהדים. ראו בן פורת, 2007.
19 איוב, ד, ז'.

הערה מתודית

מחקר זה שייך לקטגוריה של מחקר אתנוגרפי: כזה העוסק בתיאור ובפרשנות של אירוע מסוים, לכאורה חד-פעמי, תוך כדי הסתמכות על מודל תיאורטי שתפקידו לספק הסבר ולחבר את המקרה הזה למקרים דומים, אף אם אינם זהים. מדובר בנרטיב ממוקד המבקש לעמוד על האופן שבו האירוע המסוים התרחש לפרטיו. המאמר הנוכחי מתאר מקרה מסוים, אמיתי, שהתרחש בזמן ובמקום מסוימים ושאפשר לקשור אותו למקרים דומים בזמנים ובמקומות אחרים, בלי "לאלץ" את הנרטיב.

התיאור של המקרה המסוים להלן, נסמך על הבאים: במשך שנים נצפו במישרין (צפייה במגרשים) או בעקיפין (באמצעות טלוויזיה, קריאת דוחות) תגובות של קהלי אוהדי כדורגל לאירוע קיצוני שהתרחש תוך כדי משחק או עם סיומו: משחק הישרדות הקובע את הירידה לליגה הנמוכה, או משחק הכתרה, הקובע את זכייתו של המועדון המסוים בתואר האליפות של הליגה, בגביע המדינה ובאליפות של מועדונים אירופיים (הצ'מפיונס ליג). בדרך כלל התגובה של האוהדים נוטה להיות דיכוטומית: עם הכישלון בא היגון, עם הניצחון באה תחושת אושר עילאי. לעיתים, בשני המקרים מתלווה לתוצאה בכי מוחצן.

החומר שנאסף משמש במאמר זה חומר רקע. המקרה המסוים שהתרחש כאשר נקבע גורל הפועל באר שבע אינו בלעדי, אבל הוא נבחר בגלל "תמונת המצב" - הדומה לתמונת "הילד הדומע", התלויה בבתים רבים. במקרה המדובר בהמשך, היה בכי אמיתי. ההנחה המלווה את המאמר הזה היא שההתנהגות המתרחשת באצטדיוני הכדורגל נגזרת במידה רבה מזו המקובלת בסביבה החברתית תרבותית מחוצה לו. ולעניין הנוכחי: השינויים שחלו במודל הגבריות הגיעו למגרשי הכדורגל. הדבר נכון גם לגבי הכדורגל הישראלי.²⁰

למרבה הצער, אין כמעט מחקר מסודר על נושא הבכי במגרשי הכדורגל בעולם ובישראל. מה שיש הם דיווחים ישירים באמצעות מסך הטלוויזיה או דיווחים מאוחרים על ידי אמצעי התקשורת השונים. המאמר הנוכחי מתמקד באירוע שהתרחש במאי 1998 במשחק קובע גורלות של הפועל באר שבע. מועדון הכדורגל הפועל באר שבע, שחקניו וקהלו מוכרים היטב למחבר מאמר זה. שנים רבות של נוכחות ביצעי וסרמיל, אצטדיונה לשעבר של הפועל, כשבין השאר, מתוקף העיסוק במחקר על הכדורגל הישראלי, ניהלתי ראיונות ורישום של אירועי התנהגות של קהל האוהדים (בן פורת, 2007). המאמר הזה מתמקד באירוע מינורי לכאורה, אך אפשר לקטלג אותו בקבוצה ההולכת וגדלה של אירועי בכי של קהל אוהדי כדורגל בישראל ובעולם. מדובר בעדות אישית: האירוע הזה ממוסגר להלן בנרטיב שנרקם על ידי, שמקורו בצפייה בזמן אמת במה שקרה אז, במאי של שנת 1998 במגרשה של הפועל באר שבע.

הבכי בווסרמיל

בשנת 1959, במשחק נגד הפועל תל אביב (באר שבע הפסידה 6:0), נחנך אצטדיונה של הפועל באר שבע. בכמה מן היציעים של האצטדיון החדש נוצקו מושבי בטון. בשאר, הסתפקו הצופים

20 הדוגמה הטובה ביותר לעניין זה היא ההתמסחרות שלו, שנביעתה בתהליכי הפיכתה של החברה הישראלית לקפיטליסטית. תופעה זו החלה לפני שנים באנגליה והתפשטה בעולם. בישראל החל תהליך ההתמסחרות בשלהי שנות ה-80 (בן פורת, 2013).

בישיבה-עמידה על סוללת האדמה שהקיפה את המגרש. בשנת 1998 האצטדיון השתדרג: בזכות תרומה של הגברת פרידמן-וסרמיל, הוסב שמו של האצטדיון ל"וסרמיל", על שם בנה, שנרצח על ידי הנאצים - ארתור וסרמיל. מעתה ועד להקמת האצטדיון החדש "טרנר" (2015), זה היה שמו המוכר ברבים.

האצטדיון הכיל כ-13,000 מקומות ישיבה מפולגים לתשעה יציעים. בקצה הדרום מערבי קופה למכירת כרטיסים: צוהר קטן שנקבע בחומת האצטדיון. רכישת כרטיס למשחק הייתה חוויה פראית בפני עצמה - המושג "תור" כשורה של אנשים, בעלי חיים או עצמים, המחכים לקבל דבר מה, כגון שירות, מזון או מוצר ועומדים לפי סדר הקבלה המיועד, לא היה טבוע במוחם של הממתנים. בבאר שבע, לטור הגיאומטרי ניתן פירוש מקומי: הטור דמה יותר למשולש שווה שוקיים שבסיסו אל פני הקופה, והשפיץ - המקום שבו נפגשות השוקיים - מאחור. אסטרטגיית רכישת כרטיס הכניסה נחלקה לשניים - לבוא מוקדם מאוד לפני שהקופה נפתחת ולחכות, או לבוא מאוחר יותר, ולנסות להידחק אל בסיס המשולש. כך או אחרת, תמיד נמצאו כרטיסים למבקשים, בדרך כלל היציעים לא היו מלאים.

האצטדיון היה מוקף אדמה עירונית. מדי פעם, בעיקר בתחילת האביב ובקיץ, התרוממו ממנה ענני אבק, שאילצו את הבאים לכסות את פניהם. אף שהמגרש עצמו היה מכוסה בדשא. ביציעים היה אפשר למצוא בקושי שירותים, וקהל הצופים, שכמעט כולו גברים, הטיל את מימיו על החומה הפנימית. הקהל היה קולני, במיוחד היציע הצפון מזרחי, שהיה סמוך ליציע המכובדים. האוהדים שרו, צעקו וקיללו (לא אחת, גם את השחקנים "שלהם"), כמקובל במגרשי הכדורגל בישראל כמעט מאז ומעולם.

לקהל המועדון היריב, שהגיע לעודד את קבוצתו, הוקצה אחד היציעים, בדרך כלל הצפון מערבי - יציע טוב פחות, יחסית. בעצם, אוהדי המועדון נעשו לשותפים בגוף לאירוע: הם ישבו על כיסאות פלסטיק דהים, נרטבו בחורף, אכלו אבק והזיעו בקיץ. פנורמת המראה של מה שנעשה במגרש הייתה קטועה: סביב המגרש סודרו מסלולי מרוץ, מה שהרבה את המרחק בין היציעים למגרש עצמו, ומה שאילץ את היושבים ביציעים למתוח את צווארם כדי לראות מה קורה בצידו השני של המגרש במשך המשחק. היו מי שהביאו עימם משקפת שדה ודיווחו לאחרים. מגרשי הכדורגל בישראל השנים ההן לא פינקו, בלשון המעטה, את הצופים. על אף כל זאת, וסרמיל היה "מקדש מעט" של אוהדי הכדורגל המקומיים.

להפועל באר שבע היה קהל נאמן שליווה את המועדון במשך השנים. קהל שזכר את הימים הטובים: הקמת האצטדיון, העלייה לליגה הבכירה ושתי האליפויות (74/5 ו-75/6), שהעלו את הפועל באר שבע "על המפה". בשנת 1995, בזכות הגרלה של משחקי גביע אופ"א, אירחה הפועל באר שבע את מועדון ברצלונה (שאו לא היה מהודר כל כך כהיום) במסגרת משחקי גביע אופ"א. מאגר הקהל באצטדיון עלה על גדותיו. תוצאה המשחק הייתה 7:0 לברצלונה. אולם רוחם של האוהדים לא נפלה. הכבוד הגדול, לשחק כנגד אחת מהקבוצות הטובות באירופה, האפיל על הכול. כאמור, באצטדיון הזה זכתה הפועל באר שבע בשתי אליפויות: בעונת 1974-5 ובעונת 1975-6. אז נרשמה התרגשות עצומה בקרב האוהדים, "ואז החלו הדמעות לזלוז ביציעים" (אדר, 2019). כפי הנראה, אוהדים רבים לא ידעו את נפשם. בשנים ההן הייתה באר שבע העיר פריפריה במלוא מובן המילה. אוהדי הקבוצות המתארחות לא מיהרו ללוות אותן למשחק חוץ בווסרמיל. בעונת

1996/7 במשחק מול מכבי תל אביב, גברה עליה הפועל באר שבע וזכתה בגביע המדינה. כפי הנראה - אין לכך עדויות מקור ראשון - גם אז נמלאו עיני האוהדים דמעות. היה זה בכי המבטא את תחושת הערך העצמי, את גאוות הפריפריה, את ה"אנחנו". היינו, בכי פונקציונלי. שבת, 9 במאי 1998, וסרמיל. היה זה היום שבו אוהדי הפועל באר שבע שהתעוררו (מי שהצליח לעצום עיניים בלילה ההוא), "יהיו או לא יהיו". אין אמצע. המשחק שהיה עתיד להתרחש אחר הצהריים מול מועדון הכדורגל של מכבי חיפה, עמד להיות גורלי: במקרה של הפסד - הפועל יורדת לליגת המשנה. אך אללי, גם ניצחון אינו מספיק, משום שברובזמן ממש תשחק בני יהודה תל אביב מול הפועל ראשון לציון, ומצב הנקודות הצבורות עד כה נוטה לטובת בני יהודה (28:27). יקרה מה שיקרה בבאר שבע, אם בני יהודה תנצח במשחק שנערך במגרש שלה, באר שבע תרד, סוף פסוק.

זו לא יבין זאת. עבור אוהד כדורגל ירידה של קבוצתו לליגה נמוכה היא אובדן (Banyard and Shevin, 2001). אומנם, שלא כמו אובדן סופי, בכדורגל אפשר לחלום על תחיית המתים, אבל הסיכויים (היינו, הסטטיסטיקה) לשיבה לאחר עונה אחת של "חנייה" בליגה הנמוכה או לאחר "חנייה" של שתי עונות, אינם מעודדים (Anderson and Sally, 2013). ההיסטוריה של הכדורגל בעולם ובישראל מעידה על שנים רזות לא מעטות העומדות בפני אוהדי המועדון שגלש לליגה נמוכה. וההיסטוריה של אהדת הכדורגל מלמדת כי האוהד נשאר עם מה שיש: אוהדי כדורגל אמיתיים אינם נוטשים את מועדונם כאשר הוא נכשל. הם נושאים עימם את הכאב עד שישתנה מזלו של המועדון. ו"עד ש" יכול להימשך שנים רבות.

את סימניו המוקדמים של האובדן אפשר היה לקרוא כבר במחצית השנייה של העונה הזו, כאשר הקבוצה צברה כישלונות זה אחר זה, ו"הקו האדום" היה מסומן מעל לשמו של המועדון: תהליך האובדן דומה לזה של חולה סופני - כל המדדים מצביעים על התקדמות לקראת הסוף. האוהדים מפנימים בהדרגה את המצב ואת הכיוון שאליו זה הולך. כרוניקה של מוות ידוע מראש.²¹ אוהדי כדורגל אינם זקוקים לאבחנה רפואית, בטח שלא לזו של פרשנים שכל משפט שלהם מסתיים ב"אבל". הם מנוסים, הם רואים את הגרף ויודעים כי הקבוצה גולשת מטה ואין תחתיה רשת ביטחון.

אבל בכדורגל כמו בכדורגל, יש אמונה בניסים. אפילו האוהד הרציונלי, המפוקח, החילוני למהדרין, עדיין מאמין כי "הכדור עגול" וכבר היו דברים מעולם, ובהחלט ייתכן כי "בסוף נודה כולנו שיש אלוהים". בכדורגל, כמו שאמר מאמן הפוטבול האמריקני יוגי ברה, "זה לא נגמר עד שהגברת השמנה שרה". למרות הכול, כדאי לצפות לנס.

בראשית מאי כבר מתחיל להתחמם, עדיין חום לא רב מדי. עדיין אפשר להבחין בציצית הירוק של האביב. עדיין נוח לשבת בחוץ בחצר, ליהנות ממזג האוויר. אפשר כבר לקפוץ לחוף הים. לצאת לטיול עם הילדים. כל אלה לא עניינו כהוא זה את אוהדי הפועל. זו הייתה השבת של יום הדין, שמן הסתם תסתיים בדמעות, לכאן או לכאן - דמעות של שמחה או דמעות של יגון עמוק. אין אמצע. יציעי וסרמיל החלו להתמלא זמן רב בטרם המשחק. על פני הצופים אפשר היה לקרוא את תחושתם - מתח עצום. מחנה האופטימיסטים מלמל מילות תפילה להסרת ה"מנחוס". מחנה הפסימיסטים שתק ברעש. מכבי חיפה דורגה אז במקום הרביעי בטבלת הליגה, רחוק מעל

21 ספרו של גבריאל גרסיה מארקס.

הפועל באר שבע, ובאותה שנה היא זכתה בגביע המדינה. האופטימיסטים האמינו כי אפשר לנצח אותה, ובעזרת השם (לא היה מישהו אחר). בני יהודה תיכשל. הפסימיסטים רצו להאמין אך החשש ניקר - ביצועיה של הפועל באר שבע במשך העונה לא בישרו טובות. לעיתים כדאי דווקא להיות פסימיסט כדי לרכך את עוצמת המכה הצפויה ("ידענו"). ואם יארע ניצחון, יוכפל פי כמה גובהה של הצהלה. כך או כך, אין צורך באקורדולוגיה - את הלב הפועם של האוהדים באלגריסימו אפשר היה לשמוע גם באוזן בלתי מזוינת.

90 דקות, זה הכול. וזה, במצב הנוכחי, המון. די באפס קטן אחד לטובת באר שבע, בקרטוע של בני יהודה, והפועל שורדת. 90 דקות במשחק כדורגל הקובע גורלות זה זמן אחר, הוא עובד אחרת, חשים אותו בגוף המעונה מתקתק בכל שנייה שבה מתנהל הכדור על הדשא. 90 דקות במשחק גורלי מתגלות כמשך זמן התלוי במצב העכשווי. אם הקבוצה שלך מובילה, נדמה כי נשאר עוד המון (יותר מדי) זמן. אם הקבוצה שלך בנחיתות, נדמה כי הזמן אוזל במהירות. ב־90 דקות אלה אוהד כדורגל הוא "היפסטר נוסע בזמן", לא על מסך הקולנוע אלא בחיים הגועשים (מתרסקים?) כאן ועכשיו.

"הכול על כף המאזניים, עדיין לא קרה, עדיין לא התחיל אפילו."²² החל מן הרגע שהשופט שרק לפתיחת המשחק אפשר היה לצבוט את המתח באוויר. האוהדים ניצבים ומעודדים - למעשה, מתאמצים לעודד. "מברכים" את שחקני מכבי חיפה שהגיעו לווסרמיל כמעט ללא קהל מלווה. מבחינתם לא היה למשחק הזה ערך מיוחד, סתם משחק אחרון בליגה, שאחריו הולכים לים. אבל מכבי חיפה לא "פתחה רגליים". אומנם חלוציה לא הצליחו להרשית את הכדור בשער של באר שבע, אך הגנתה מנעה זאת מחלוצי הפועל. לחלוצי הפועל הצטרף יוסי בניון בן ה־17, שחקן מוכשר מאין כמוהו, שעוד נועדו לו עלילות בעתיד. כמה שנים לאחר מכן הוא יבקיע את שעריהם של מועדוני כדורגל מהמשובחים בעולם, אבל באותה עת הוא היה צריך לעשות דבר אחד, להבקיע את שערה של מכבי חיפה.

שעון החול מתקתק. אין דימוי טוב יותר משעון החול - כל גרגיר גולש מטה ברעם. הגוף של האוהד חש זאת היטב. סיגריה מחליפה סיגריה. הידיים מחפשות לאחוז במשהו. הראייה מיטשטשת. הזיעה נוטפת מן הצוואר מטה. פתאום חם נורא, פתאום קר נורא. הרגלים רועדות, לשבת, לקחת אוויר, לקום. שלנו באדום, שלהם בירוק. האיש בשחור שורק כל הזמן לרעתנו. אין אופק מעבר לקווי המגרש המסומנים בלבן. היכן הכדור?

על המגרש מממשיך להתנהל המשחק. הדקה ה־85, ועדיין אין שערים. לא טוב לבאר שבע, אבל גם במגרשה של בני יהודה אין שערים. עדיין יש תקווה. בראש עולה תמונה מסרטיו של סרג'ו ליאונה: החבל כבר מונח על צווארו של הנידון. הקהל מחכה בדריכות להצגה, ברקע מתנגנת נעימה של אנזי מוריקונה, על פניהם של ואן קליף וואלי ואלך ארשת זחוחה של שביעות רצון. התליין מניח את השק השחור על ראשו של הנידון, חבל התלייה רועד. נעימת הרקע בקרשנדו. ואז, משום מקום, מגיע קלינט איסטווד, יורה וקוטע את החבל. סוף טוב.

"זמן פציעות", הדקה ה־92, פנדל - בעיטת עונשין מ־11 מטרים לטובת באר שבע. 11 מטרים - כדור שעובר את המרחק הזה ב־0.3 השנייה יכול לסדר להפועל באר שבע את העונה הבאה. את מה שחשו האוהדים ברגע הזה אפשר לתאר כרגע שבו עמד להתרחש המפץ הגדול אֶלֶּה סטיבן

22 ציטוט של פוקנר אצל קואטס, 2018, עמ' 95.

הוקינג. יוסי בניין ניגש לבעוט. שקט מוחלט ביציעים. בניין בועט, דוידוביץ' הודף, יוסי משתלט על הריבאונד ומבקיע. הרגע מתפרץ ביציעים ומייד כבה - מן הצפון, ממגרשה של בני יהודה, הזדרזה והגיעה בשורת איוב: הקבוצה המקומית הבקיעה. יוסי, שעדיין אינו יודע, נחפז בהתלהבות לעבר הקהל כשידיו מורמות. בתימהון, הוא נעצר אל מול הקהל השותק, ואז הבין. יוסי בכה. לא שמענו את שריקת הסיום. "ציפור לא צייץ". קהל האוהדים ניצב באלם. פניו הדומעות אל המגרש שבו השתרעו שחקני הפועל כמחלקת צנחנים ששבה מקרב כושל. נגמר. הקהל המשיך לעמוד עוד דקות רבות בשתיקה. עיני רבים לחות. לא מאמינים, לא רוצים להאמין. אלא שבכדורגל יש פסק דין מוחלט: ניצחון, תיקו או כישלון. אין טעם לפנות לבית הדין לערעורים. לפתע, באחת מן השורות ביציע הדרומי נשמע קול בכי ששבר את השתיקה. אי אפשר היה שלא להפנות מבט. ילד צעיר ישב, ידיו על ראשו, ומירר בבכי במשך דקות ארוכות. אנשים הסבו ראשיהם והביטו בו. איש לא ניגש לנחמו. ילד צעיר שעוד נכחו לו עלילות משחקים רבות, בכה בשביל כולם.

אפילוג, אך לא סוף דבר

כך שורר אריה סיון: "הפועל באר שבע ירדה לליגה הארצית בדיוק ביום שהלווין הסיני סף בשמי הנגב [...]. האם יש קשר בין שתי הפנומנות האלו?". האם יש קשר אמיתי, לא סתם אינסטרומנטלי, בין כדורגל לבכיי? אל נכון, בין התוצאה של המשחק לתגובה רגשית זו של שחקנים ושל אוהדים? הספרות מדווחת לנו כי יש קשר בין תרבות, עוצמת רגשות ותופעת הבכי. טיפוס הגבריות שנוצר ונשמר על ידי התרבות המקומית, התגלם היטב במגרש הכדורגל. שחקן כדורגל הוא גבר-גבר, נקודה. כאשר התרחש על הדשא אירוע שהיו לו השלכות רגשיות, תחום ההרשאה הציע טווח ידוע של אפשרויות: אלימות מילולית או פיזית, שבין השאר סיפקה לאוהדים פורקן נפשי, מעין קתרזיס. במשך הזמן, בזיקה למתרחש בחברה הישראלית (בעוצמות שונות בקרב הקטגוריות המוכללות בה), חלה תמורה בהתנהגות השחקנים והאוהדים - האלימות לא נעלמה, אלא נחלשה וקיבלה דפוסים אחרים. ברגע מסוים, שאין עליו אסמכתה מסודרת, ניתנה הרשאה לשחקנים ולאוהדים להביע את רגשותיהם המפעפעים בבכי.

כיוון שמה שמתרחש באצטדיון הכדורגל מושפע מאוד מסביבתו (האוהדים מייבאים אליו גם את מצוקותיהם), אפשר לשער כי שינויים מסוימים בתרבות הגבריות בכלל, כולל הבעת רגשות בעלת אפיון (סטריאוטיפי) נשי, השפיעו גם על משחק הכדורגל. אומנם קשה לקבע את הסיבות המסוימות לכך, אבל עובדה היא שבשעה של עומס רגשי, בכי היה לתוצר לוואי של משחק הכדורגל. לאחר ארבע עונות בליגה הלאומית, בשנת 2002, הפועל באר שבע חזרה לליגת העל. בעשור השני של המאה ה-21, הפועל באר שבע זכתה בשלוש אליפויות של הליגה. הבכי חזר, דמעות זלגו על לחיי האוהדים בשעה שקפטן הקבוצה הניף את מגן האליפות בפני אלפי אוהדים נלהבים. אולי הבכי של הילד הצעיר בווסרמיל, כמו בסיפור החסידי על הילד התמים שנשף בחליל בערב יום הכיפורים, נשמע בשמיים. כמה שנים מאוחר יותר הבכי חזר בדמעות של שמחה, בסימן שתי השורות הראשונות בשירו של אבידן: "עוד הכל יִסְתַּיִם בְּכִי טוֹב/עוד הכל יִסְתַּיִם בְּכִי טוֹב".

מקורות

- אדר, ש' (2019). הפועל באר שבע: ביוגרפיה. בבל.
- אלמוג, ע' (2004). פרידה משמוליק: שינוי ערכים באלטיה הישראלית. עם עובד.
- בוקובה, ג' (2017). הדרמה של הגבריות החדשה. מודן.
- בן פורת, א' (2007). הו, איזו מלחמה מענגת. פרדס.
- בן פורת, א' (2013). התשוקה, המשחק וערך החליפין. פרדס.
- בן פורת, א' (2015). ככה לא עושות כולן. רסלינג.
- בן פורת, א' (2016). אלימות בכדורגל: מצורע נושא בשורה. סוציולוגיה ישראלית, 17(2), 52-71.
- בן פורת, א' (2018). החיים ממש הנה הם כאן: ספרות מחזרת אחרי כדורגל. רסלינג.
- ברעם, ח' (2004). אדום צהוב שחור. ספרית מעריב.
- גרטש, א' (2004). אילו גברים יכלו לדבר. זמורה ביתן.
- הובסבאום, א' (1990). לאומיות ולאומים. רסלינג.
- וימן, ג' (2000). מגדר ופרסומת - נשים וגברים בתשדירי הפרסומת הטלוויזיונית בישראל. מגמות, 3(3), 466-485.
- כ"ץ, ע' (2009). אינטליגנציה אבהית. מטר.
- מגד, א' (1998). גמר גביע. כנרת הוצאה לאור.
- נרדי, ח' ונרדי, ר' (1992). גברים בשינוי: גברים בדרך לגבריות אחרת. מודן.
- קואנטס, ט' נ' (2018). בין העולם וביני. הקיבוץ המאוחד.
- פז, י' (2009). אחרי המשחק. בתוך ג' מאירי (עורך), קורה פנימית (עמ' 115). מדיה.
- צימרמן, מ' (עורך) (2017). דת השרירים. כרמל.
- שטקליס, מ' (1975). דני גיבור ושירים אחרים. המחלקה לחנוך ותרבות לגולה של ההסתדרות הציונית העולמית.
- שמיר, א' (2013). המיטה שאתה מציע בעצמך. עם עובד.
- Anderson, C. and Sally, D. (2013). *The numbers game*. Viking.
- Banyard, P. and Shevin, M. (2001). Responses of football fans to relegation of their team from the English premier league PTS? *Irish Journal of Psychological Medicine*, 18(2), 66-67.
- Beynon, J. (2002). Masculinity and the notion of crisis. In J. Beynon (Ed.), *Masculinity and culture Philadelphia* (pp 75-97). Open University Press.
- Bourdieu, M. (2002). *Masculine domination*. Stanford University Press.
- Broad, H. and Kaufman, M. (1994). *Theorizing masculinity*. Sage Publication.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Cashmore, E. (2002). *Beckham*. Polity.
- Carmichael, K. (1991). *The ceremony of innocence*. Palgrave.
- Clarke, A. (1987). Football and the working class fans: Tradition and change. In R. Ingham (Ed.), *Football hooliganism: The wider context* (pp. 37-60). interaction Imprint.
- Codrigton, A. (1997). *One of the lades*. Harper Collins Publishers.

- Connell, R. W. (1987). *Gender and power, the person and politics*. Stanford University Press.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Allen & Unwin.
- David, D. & Branon, R. (1976). *The forty-nine present majority: The male sex role*. Addison-Wesley.
- Doon, S. (2008). *Saturday night fever pitch, the magic and madness of football*. Laurence King Publishing.
- Dunning, E. (1990). Sociological reflection on sport, violence, and civilization. *International Review for Sociology of Sport*, 25(1), 65–82.
- Dunning, E., Murphy, P., Williams, J. (1988). *The roots of football hooliganism*. Routledge.
- Elias, N., and Dunning, E. (1986). *Quest for excitement*. Blackwell.
- Fox, K. (2004). *The Kleenex for men crying game report: A study of men and crying*. The Social Issues Research Center.
- Franklin, C. W. (1987). *The changing definition of masculinity*. Plenum Press.
- Galeano, E. (1997). *Football in sun and shadow*. Fourth Estate.
- Gilmore, D. D. (1990). *Manhood in making: Cultural concepts of masculinity*. Yale University Press.
- Giulianotti, R. (1999). *Football*. Policy Press.
- Goldblatt, D. (2014). *The ball around the world*. Riverhead Books.
- Guttmann, A. (1978). *From Ritual to Record*. Columbia University Press.
- Guttmann, A. (1996). *The erotic in sport*. Columbia University Press.
- Horrocks, P. (1994). *Masculinity in crisis: Myth, fantasies and reality*. Macmillan.
- Hughson, J. (2000). The boys are back in town: Soccer support and social reproduction of masculinity. *Journal of Sport and Social Issues*, 24(1), 8–23.
- Kaplan, D. (2007). Folks models of dynamic bonding in Israeli culture. *Sociological Quarterly*, 48(1), 47–72.
- Kay, J. (2005). *Seeing through tears: Crying and attachment*. Routledge.
- King, A. (1997). The lads, masculinity and the new consumption. *Sociology*, 31(2), 329–346.
- King, A. (2003). The European ritual. *Football in new Europe*. Asgate.
- Lippa, R. A. (2005). *Gender, nature and nurture*. Lawrence Erlbaum Association.
- Lutz, T. (2001). *Crying: The natural and cultural history of tears*. W.W Norton.
- Mangan, J. A. (1987). *Manliness and morality. Middle-class masculinity in Britain and America, 1800–1940*. Manchester University Press.
- Mason, T. (1995). *Passion of the people?* Verso.
- McKay, J. (1997). *Managing gender*. SUNY Press.
- Messner, M. (1989). Masculinities and athletic careers. *Gender & Society*, 391, 71–88.
- Messner, M. A. (2002). *Taking the field*. University of Minnesota.
- Messner, M. A. and Sabo, D. F. (Eds.) (1990). *Sport, men and the gender order*. Human Kinetics Books.

- Novak, M. (1988). *The joy of sports*. Basic Books.
- Obinna, O. J. (2016). Involuntary emotions: Exploring the experience of winning and losing on sport fans. *International Journal of Sport Studies*, 3, 136–146.
- Pixley, J., McCarthy, P., and Wilson, S. (2014). J. E. Stets & H. J. Turner (Eds.), *The economy and emotions. Handbook of the sociology of emotion* (Volume II, pp. 307–333). Springer.
- Robinson, S. (2000). *Marked men: White masculinity in crisis*. Colombia University Press.
- Segal, L. (1990). *Slow motion: Changing masculinity, changing men*. Palgrave.
- Silverman, K. (1992). *Male subjectivity and margins*. Routledge.
- Sirc, (2008). *Football passions*. The Social Issues Research Center.
- Stone, C. (2007). The role of football in everyday life. In S. Brown (Ed.), *Football fans around the world* (pp. 7–22). Routledge.
- Thompson, E. H., & Pleck, J. (1970). The structure of male norms. *American Behavioral Scientist*, 29(5), 531–543.
- Todd, W. (2010). *Masculinity in theory: An introduction*. Malden.
- Vingerhoets, J. J. M., Van De Ven, N. and Van Der Velden, Y. (2016). The social impact of emotional tears. *Motivation and Emotion*, 40, 455–463.
- Walter, C. (2006). Why do we cry. *Scientific American Mind*, 17(6), 44–51.
- Ward, A. and Williams, J. (2009). *Football nation*. Bloomsbury.
- Wharton, A. S. (2005). *The sociology of gender*. Blackwell.